

Prof. dr hab. Jerzy Eisler

Warszawa 17 września 2023 r.

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla

Polskiej Akademii Nauk

(Warszawa)

**Recenzja przygotowanej na Wydziale Historycznym (Instytut Historii)
Uniwersytetu Jagiellońskiego, pod kierunkiem prof. dr hab. Jakuba Polit,
rozprawy doktorskiej mgr. Patryka Masnego pt. *Amerykańska interwencja
wojskowa w Wietnamie w świetle wydawnictw książkowych i wybranych
tytułów prasowych w PRL w latach 1965-1979.***

Pozwolę sobie zacząć niniejszą recenzję dysertacji doktorskiej autorstwa mgr Patryka Masnego od pewnej uwagi natury zarazem ogólnej, jak i osobistej. Otóż pół wieku temu jako interesujący się polityką i historią nastolatek dość uważnie śledziłem w mediach w PRL kolejne odsłony wojny w Wietnamie i zaangażowania militarne w nią Stanów Zjednoczonych. Naturalnie byłem wówczas zbyt młody i niedoświadczony, żeby rozumieć wszelkie zawiłe mechanizmy funkcjonowania ówczesnego systemu propagandy w PRL: scentralizowane *de facto* w jednym miejscu odpowiednie komórki decyzyjne i kontrolne w Komitecie Centralnym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, w praktyce partyjny monopol w zakresie rozpowszechniania informacji oraz sprofesjonalizowany aparat propagandy, wreszcie surowa cenzura prewencyjna, blokująca zwykle skutecznie rozpowszechnianie i przepływ wszelkich informacji w jedynym programie Telewizji Polskiej. Swoistym znakiem rozpoznawczym ówczesnej TVP był nadawany o 19.30 Dziennik Telewizyjny. Niezależnie od antyamerykańskiego przekazu medialnego w praktyce rzadko zdarzało się, aby w konkretnym dniu nie pokazywano filmowych migawek z Wietnamu. Symboliczny wręcz wymiar miały zdjęcia filmowe ukazujące dzień po dniu bombardowania Wietnamu przez amerykańskie bombowce B-52. Jak nieprawdopodobnie brzmiałoby to stwierdzenie, to jednak istotnie wygląda na to, że ówczesne media, a w każdym razie TVP poświęcała więcej uwagi wojnie w odległym Wietnamie, niż dzisiejsze, zróżnicowane i niepodlegające cenzurze środki komunikacji społecznej poświęcają wojnie w Ukrainie. Oczywiście, tego dość kontrowersyjnego stwierdzenia nie da się zweryfikować, gdyż nie zachowały się archiwalne materiały filmowe TVP. Jest tego w pełni

świadom mgr Patryk Masny, który w swojej rozprawie doktorskiej analizuje interwencję zbrojną USA w Wietnamie przede wszystkim w oparciu o ówczesne polskie wydawnictwa książkowe i wybrane tytuły prasowe.

Przyjęta przez autora konstrukcja rozprawy doktorskiej nie budzi w zasadzie z mojej strony żadnych zastrzeżeń. Praca składa się ze Wstępu, sześciu merytorycznych rozdziałów, napisanych w układzie problemowo-chronologicznym, Zakończenia, Wykazów Skrótów i Terminów, Bibliografii Selektywnej, która zawiera: Archiwalia zdigitalizowane (odtajnione raporty i opracowania wojskowe), Inedita, Źródła opublikowane, Prasa, Publikacje książkowe wykorzystane jako źródła, Diariusze, Pamiętniki, wywiady i publikacje o charakterze wspomnieniowym, Monografie, rozprawy, artykuły, Wydawnictwa o charakterze informacyjnym, Netografia.

Poszczególne rozdziały, dzielą się na mniejsze części napisane w układzie chronologicznym. Rozdział 1 *Wojna w Wietnamie*, składa się z dwóch syntetycznych analiz: *Charakterystyka regionu i losu Wietnamu w XX wieku (do roku 1965)*, oraz *Wojna w Wietnamie – etap amerykański od marca 1965 do stycznia 1973 roku*. Rozdział 2 *Wojna Wietnamska w propagandzie PRL – kwestia prasy i publikacji książkowych oraz oficjalnego stanowiska władz, odnośnie konfliktu* również składa się z dwóch rozważań: *Prasa i publikacje oraz Oficjalne stanowisko władz PRL wobec konfliktu*. Rozdział 3 *Obraz Amerykanów*, składa się z trzech analiz: *Prezydent i rząd, Siły zbrojne i operacje wojskowe przeprowadzane na terenie Republiki Wietnamu oraz Bombardowania lotnicze Demokratycznej Republiki Wietnamu*. Warto zaznaczyć, że jedna z nich dotyczy działalności amerykańskiego lotnictwa, marynarki wojennej, działań lądowych oraz historii operacji *Cedar Falls*. Rozdział 4 *Obraz Wietnamczyków*, dotyczy politycznych i militarnych podziałów w Wietnamie oraz losu ludności cywilnej. Rozdział 5 *Świat wobec wojny w Wietnamie* dzieli się na siedem mniejszych części: *Państwa i osobistości niez zaangażowane oraz Trybunał lorda Russella, Kwestia Kambodży i Laosu, Francja nie tylko de Gaulle'a, Sojusznicy Amerykanów, Sojusznicy strony komunistycznej i Narodowego Frontu Wyzwolenia, Specjalny przypadek Chin Ludowych, Kościół Katolicki i papieżstwo*. Rozdział 6 *PRL, a wojna w Wietnamie*, składa się z trzech syntetycznych analiz: *Braterstwo polsko-wietnamskie?, Reporterzy Polski Ludowej w Wietnamie* – został podzielony na pięć podrozdziałów: *Monika Warneńska, Daniel Passent, Andrzej Brycht, Czesław Goliszewski, „Inni ludzie pióra”*. Ostatnia z nich - *Publikacje dotyczące obu Wietnamów i toczonych w nich wojny*.

Rozprawa została napisana językiem klarownym, wolnym od prób tworzenia sztucznego języka nauk humanistycznych. Autor posługuje się tekstem w sposób wyważony i rzeczowy. Nie ma

większych problemów z konstrukcją wewnętrzną pracy i językiem opisu. Tekst jest wolny od pseudonaukowych „popisów językowych”, zarazem Autor skutecznie unika też pretensjonalnego, pseudonaukowego „zargonu”, który niestety czasami potrafi zepsuć nawet bardzo wartościowe i ciekawe prace. W efekcie uzyskaliśmy dzieło wielce pouczające, oparte naprawdę na szerokiej podstawie źródłowej. Równocześnie Patryk Masny nadał rozprawie własny autorski charakter, co nie zawsze ma miejsce w wypadku dysertacji doktorskich. Udowodnił przy tym – jak gdyby przy okazji – że posiada dar nie tylko analizy, ale i syntezy. Gdybym nie wiedział, kim jest Autor pracy byłbym skłonny przypuszczać, że jest to dojrzały i doświadczony badacz tematu. Niemniej jednak – jak nam wszystkim – nie udało się mu uniknąć pewnych błędów rzeczowych, merytorycznych lub nawet interpretacyjnych, z których część pozwoliłem sobie ołówkiem nanieść na marginesie wydruku komputerowego pracy doktorskiej mgr. Patryka Masnego.

Niektóre istotniejsze uwagi szczegółowe:

s. 166 – Autor pisząc o opublikowanym przez tygodnik „Polityka” (przetłumaczonym za rosyjskim przekładem wydrukowanym w tygodniku „Znamija”) fragmentu NRD-owskiej książki ze stenogramami rozmów Waltera Heynowskiego i Gerharda Scheumanna z wziętymi do niewoli nad Demokratyczną Republiką Wietnamu amerykańskimi pilotami. Doktorant nie wspomina jednak o ich głośnym filmie dokumentalnym pt. „Piloci w pizamach”, prezentowanym także przez Telewizję Polską. Miliony widzów mogły tu zobaczyć, jak północno wietnamska armia i aparat opresji – wbrew międzynarodowym konwencjom – brutalnie traktowały amerykańskich oficerów, jeńców wojennych w czasie przesłuchań. Oczywiście nie wiem czy i gdzie można ten film ewentualnie odnaleźć. Dla Autora rozprawy zapewne możliwość obejrzenia tego filmu byłaby pomocna.

s. 168 – Autor wspomina o zbombardowaniu w porcie Hajfong w Demokratycznej Republice Wietnamu polskiego statku *Józef Conrad* oraz śmierć trzech, a następnie kolejnego i ranienu pięciu polskich marynarzy. Bliskie pewności jest stwierdzenie, że w ogniu wojny wietnamskiej sojuszniczy statek, pod białą czerwoną banderą przywoził do Wietnamu również sprzęt wojskowy. Oczywiście, z punktu widzenia prawa międzynarodowego nie ma usprawiedliwienia dla tego typu działań. W tym wypadku, zastanawia jednak fakt dlaczego na dłuższą metę nie rozgrywano politycznie tej tragedii, a kolejnym pokoleniom Polaków nazwa Hajfong w praktyce nie mówi nic.

s. 244 – General Tadeusz Pietrzak nie został w 1968 roku mianowany ministrem spraw wewnętrznych, zresztą nigdy nim nie był. Natomiast w roku 1968 był wicemistrzem spraw wewnętrznych i zarazem komendantem głównym Milicji Obywatelskiej.

s. 287 – Analizując artykuł Antoniego Grzymka opublikowany na łamach tygodnika Polityka w 1966 roku odwołał się do wielce wymownego cytatu kończącego artykuł o wyzwoleniu Południa przez Północ słowami hitlerowskiego marsza „dziś do nas należą Niemcy, a jutro już cały świat...” Ostatnich pięć słów umieszcza w wersji oryginalnej po niemiecku.

s. 450 – Pozwolę sobie na osobiste odwołanie. Autor doktoratu wspomina znanego amerykańskiego dziennikarza Davida Halberstama i okoliczności jego odwołania z Polski w czasie antysemitkiej kampanii w 1968 roku. Przypuszczam, że Autor mógłby skorzystać w tej kwestii zapoznając się ze stronami 102-103 mojej monografii Polski Rok 1968.

Na zakończenie pozostaje mi przyjemny obowiązek recenzenta. Niezależnie od wszystkich uwag krytycznych, w tym także licznych poprawek ołówkiem na marginesie wydruku komputerowego pracy mgr. Patryka Masnego nie ulega dla mnie najmniejszej wątpliwości, że otrzymaliśmy rozprawę oryginalną i – co nie jest zbyt częste w wypadku doktoratów – inspirującą, zachęcającą do dyskusji i dalszych studiów nad tą problematyką. Faktem pozostaje, że zaprezentowana dysertacja spełnia wszystkie wymogi stawiane przed tego typu rozprawami i dlatego też z nieskrywaną satysfakcją wnoszę o dopuszczenie mgr. Patryka Masnego do dalszych stadiów przewodu doktorskiego, a rozprawę jego autorstwa proponuję wyróżnić. Jednocześnie pozwalam sobie zasugerować, że tak udana praca doktorska zasługuje na szczególne wyróżnienie i dlatego proponuję, aby wystąpić o nagrodę ministerialną dla mgr. Patryka Masnego.

Jerzy Eisler

